

פרק י"ט

יחידה 41 - הגעת האיש הלוי ופילגשו אל הגבעה בבנימין (א'-י"ד)

67 ספר שופטים | פרק י"ט

3. אך קיבל אבי הפילגש את "איש לוי" (מצאו הוכחה בכתוב)?

4. ביום הרביעי השכמו ללכת, עד מתי התמהמהו? ומה נגרם מההתמהמהות?

5. מדוע לא לבו בעיר היבוס (היא ירושלים)?

6. לאן הגיעו כאשר שקעה השמש?

66 ספר שופטים | פרק י"ט

פרק י"ט

המשך הכיבוש		מעשי השופטים				שני מעשים נראים	
		השופטים הראשונים		השופטים האחרונים		מילגש	
א-ב	ב-ג	דוה	דעון	אבמלך	יחזק	שמשון	בגבעה
י-י"ב	י"ג-י"ד	י"ה-י"ז	י"ח-י"ט	כ	כ"א	כ"ב-כ"ד	כ"ה-כ"ז

יחידה 41 - הגעת האיש הלוי ופילגשו אל הגבעה בבנימין (א'-י"ד)

- עיינו במפה שלפניכם וענו במחברתכם:
 - היכן התגורר האיש הלוי?
 - מהיכן לקח לו לאישה את הפילגש?
 - כמה זמן לדעתכם נמשכת הדרך ממוקום שבו נר אל המוקום שאליו הלך?

2. ציינו את הפסוק שממנו אנו לומדים שהאיש הלוי רצה להשיב את פילגשו.

באורי מילים

זוהינה קילו פלגשו - ענינו מפינו אל הדרך לכל לשון ענת שמש אל ליון יבאת מבקלה לארוב את הארץ (י"ח) - לידר על לבו (פסוק ט) - כיסה לשבע אתה - עד גנות חיים (פסוק ח) - עד ארר הנגרים כששמש טהה לגד מקרב - דש היום לערב (פסוק ט) - היום עונדו ליהוים ועוד משל היה ערב - ויבא לום השמש (פסוק י"ד) - השמש שקעה

הקדמה

מעשה מזעזע - לפני תחילת הלימוד חשוב להדגיש כי מדובר בפרשה מזעזעת שבה נשתדל לא להרבות בפירוט מעשיהם הרעים והאכזריים של האנשים. נתמצת את הרע ונדגיש את הטוב הקיים או את האופן שבו היו צריכים האנשים לנהוג.

תקופת המעשה - תחילה עלינו לברר מתי אירעה פרשיית 'פילגש בגבעה'. רוב המפרשים סוברים שפרשיית פילגש בגבעה אירעה בתחילת תקופת השופטים, כיוון שבפרק כ' פסוק כ"ח מוזכר פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן, שחי בדור המדבר והיה מן הנכנסים לארץ ישראל. כל תקופת השופטים ארכה יותר מ-350 שנה, ולא ייתכן שפנחס חי מאות שנים עד לסוף תקופת השופטים, שבה התרחשה פרשיית 'פילגש בגבעה'. מכאן שפרשיית פילגש בגבעה התרחשה בתחילת תקופת השופטים, שבה פנחס עדיין חי.

מיקומה של "גבעה" - היחידה שלפנינו מתארת מקומות מרוחקים גיאוגרפית, אך משמעותיים להבנת סיפור הרקע לפרשה.

המקום הראשון שמוזכר הוא הר אפרים - חבל הרים המתחיל בעמק זרעאל ומסתיים בארץ בנימין, צפונית לירושלים.

לאחר מכן מוזכרת העיר בית לחם יהודה, השוכנת בהרי יהודה. בבית לחם שכנה משפחה של לוויים שבניה נפוצו בכל גבול ישראל. האיש הלוי המוזכר ביחידה זו היה אחד מהם, ולכן לקח לו אישה משם. צפונית לבית לחם שוכנת העיר יבוס, שהייתה מובלעת נוכרית בעלת שלטון עצמאי, ולימים שמה יהיה ירושלים. יבוס ממוקמת על גבעת העופל, דרומית מזרחית לחומת העיר העתיקה בימינו, על דרך גב ההר המובילה מדרום הארץ לצפונה. לכן כל הרוצה לעבור מבית לחם להר אפרים חייב לעבור בסמוך לעיר יבוס. צפונית ליבוס נמצאת הגבעה. ייתכן שמיקומה בימינו הוא בין שתי שכונות ירושלמיות - שכונת 'הגבעה הצרפתית' ושכונת 'נווה יעקב'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. מה בא ללמדנו פסוק הכותרת של פרשה זו (י"ט, א')? כיצד נוכל להבין לאורו את כל פרשת פילגש בגבעה?
2. מדוע הכתוב אינו מגלה את שמות האנשים לאורך כל הפרשייה?
3. מה אנו יכולים ללמוד מהפסוקים על אופיו של האיש הלוי?

אפשרויות למענה ולדיון

פרשת פילגש בגבעה פותחת בפסוק: "ויהי בימים ההם ומלך אין בישראל". כלומר, כאשר אין שלטון מרכזי האנרכיה שולטת, ובני בליעל עלולים לעשות כרצונם ואין מי שיבקר מוסרית וערכית את מעשיהם. תוצאה נוספת של החוסר בשלטון מרכזי הוא הלימוד מתרבות הגויים, דהיינו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

לפני שניכנס לעומקה של הפרשה, ראוי לציין שהפסוקים כלל אינם מגלים לנו את שמות האנשים המשתתפים באירועים. האם ישנה משמעות לחיסיון זה? ייתכן שאכן, אין הסיפור של פילגש בגבעה מתמודד עם מעשה של איש פלוני, אלא עם עיקרון של הליכה בחוקות הגויים, בדיוק הפוך מציווי התורה: "ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם" (ויקרא כ', כ"ג). לכן אין זה משנה אם מדובר באיש פלוני או אלמוני, אלא מדובר בבעיה חברתית כוללת.

האיש הלוי לוקח את האישה כפילגש. פירוש הדבר הוא שהדירוג המשפחתי שלה הוא נמוך משל האישה הראשית.

בגלל סכסוך מסוים בין האיש הלוי לפילגשו, נוצר ביניהם נתק לתקופה של ארבעה חודשים. תמוהה העובדה שרק לאחר ארבעה חודשים האיש הלוי מחליט לנסות להחזירה לביתו. דרך תמיהה זו נוכל לעסוק קצת באופיו של האיש הלוי, כפי שעולה מן הפסוקים. פילגשו זנתה תחתיו, וייתכן שהוא זה שגרם לה לשוב לבית אביה. האיש דבק במטרה לחזור לביתו, על אף שחותנו מנסה להניא אותו מכך, והוא מוכן להסתכן

בדרך למרות שעת היציאה המאוחרת מבית לחם.

חותנו מתואר כאדם מכניס אורחים, המקבל את פני חתנו בשמחה, עד כדי כך שהוא מפציר בו להישאר בביתו ולא לצאת לדרך אחרי הצהריים.

למרות הפצרות החותן, החתן יוצא לדרכו. הפסוקים מנגידים בין העיר יבוס, הנמצאת בשליטה נוכרית, לבין הגבעה, הנמצאת בשליטה ישראלית. ניגוד זה זורע את הזרעים להבנת הפרשייה כולה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אהבת המשפחה** - אבי הנערה משכנע את חתנו להישאר בביתו מתוך רצון שיישאר מוגן, וזה מראה את האהבה השוררת ביניהם.
2. **'לעולם יצא אדם בכי טוב'** - חכמינו לימדונו שהזמן המובחר ליציאה לדרך הוא בבוקר. האיש הלוי התעקש לצאת אחר הצהריים, ולכן היה צריך להתעכב בדרכו ללון במקום זה.
3. **אין מלך בישראל** - הפסוק הפותח מראה עד היכן אפשר להגיע כאשר אין שלטון המחזק את המצב האמוני והמוסרי של העם.

הצעות להמחשות ולהרחבות

1. להראות במפה את המקומות ואת המרחקים ביניהם: בית לחם, הר אפרים, יבוס והגבעה.
2. ניתן לעשות הצגה המתארת את כל תוכני היחידה.

יחידה 42 - חטא פילגש בגבעה (ט"ו-ל')

ספר שופטים | פרק י"ט
68

יחידה 42 - חטא פילגש בגבעה (ט"ו-ל')

7. הסבירו על פי הפסוקים:
 א. היכן לדעתכם תכננו האיש הלוי, נערו ופילגשו ללון?
 ב. איך נהגו תושבי הגבעה בהכנסת אורחים?
 8. הביאו שתי דוגמאות מן הפסוקים המוכיחות את דאגתו של האיש הזקן לאיש הלוי ופילגשו?
 9. תארו במחברתכם את שהתרחש מבית ומחוץ: בני בליעל:
 בעל הבית הזקן:
 מה עשה 'איש לוי' ומדוע?
 אנשי בני בליעל:
 10. מדוע לא ענתה הפילגש?
 11. מה עשה איש לוי בהגיעו לביתו, ומדוע?
 12. איך הגיב כל מי שראה זאת?

באורי קלים

"דביל למוסר" - מתן ביול
 "דבילה" - דבר שגורם העקור.
 "מטיבים את לבם" (פסוק ל"ב) - אכילים ומתנים לטובעת.
 "זילא אביר" (פסוק כ"ח) - לא רב.

הקדמה

מידת אברהם אל מול מידת סדום - בספר בראשית (פרק י"ח) אנו פוגשים את אברהם אבינו שקיים את מצוות הכנסת אורחים בדבקות רבה. התורה מדגישה את יחסו המיוחד של אברהם לאורחים. חכמים (גמ' יבמות ע"ח) כתבו שהמאפיינים של עם ישראל הם: "ביישנים, רחמנים וגומלי חסדים" - מידות שבוודאי אפשר ללמוד מאבותינו הקדושים.

בניגוד לדמותו של אברהם, עומדת העיר סדום (בראשית י"ט). בסדום סירבו להכניס אורחים והתייחסו אליהם בצרה מזעזעת. סופה של סדום היה חורבן מוחלט, מפני שאין זכות קיום למקום שבו קיימת רשעות כזו.

כשאנו לומדים את פרק י"ט בספר שופטים, מיד צפה ועולה ההשוואה בין פרשת סדום לבין יחידת הפסוקים שלנו. כשם שהדין של סדום היה חורבן מוחלט, כך יהיה גם דינה של הגבעה.

ניתן לבקש מן התלמידים להשוות במהלך הקריאה הראשונית בין פרשיית סדום המוכרת ובין פסוקי היחידה שלפנינו.

הוראת נושא איסורי העריות: ביחידה שלפנינו עולה באופן קשה התנהגותם הפסולה של בני בנימין, שלמדו מאנשי ארץ כנען שנהגו ב"משכב זכר".³¹ בבואנו ללמד עניין זה, חשוב להדגיש לתלמידים כי הפסוקים באים ללמדנו עד כמה חשובים התא המשפחתי בעם ישראל והאהבה והקרבה שבין איש ואשתו. לצערנו ישנם 31 כמופיע בספר ויקרא י"ח, כ"ב.

אנשים הלוקחים את הרצון לקרבה שבין איש ואישה, שהקב"ה יצר למען המשך הקיום בעולם, ומפנים אותו לתועלת עצמית לצורך ניצול של האחר ובניגוד לרצונו. דבר זה הוא פסול ונאסר מן התורה. ביחידה שלפנינו נראה כיצד נהגו בני בנימין ונבין מתוך כך מה צריך להיות דינם החמור.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. מה הניגוד החריף שעולה בין תושבי הגבעה לבין האיש הזקן? חשבו על ציון המקום שממנו בא האיש הזקן.
2. כיצד השפיעה ההשתלבות של אנשי הגבעה בשכניהם הכנענים על מעשיהם?
3. מה ההבדל בין היחס של האיש הלוי לפילגשו שלמדנו עליו ביחידה הקודמת לבין יחידה זו?

אפשרויות למענה ולדיון

האיש הלוי, נערו ופילגשו מגיעים לגבעה בשעות הערב. בניגוד להכנסת האורחים בבית של אביה של הפילגש, מהגבעה נושבת רוח אחרת. הפסוק מדגיש שאנשי העיר רואים אותם בהיותם יושבים במקום מרכזי בעיר, ובכל אופן משאירים אותם ברחוב. הדבר מלמד על אדישות מצד תושבי הגבעה. והנה, לפתע מגיע האיש הזקן מהר אפרים שלא היה מקומי, ולכן התנהגותו חריגה ביחס לתושבי הגבעה. ישנה הקבלה ברורה בין הדרך שאברהם אבינו ולוט הכניסו אורחים לדרך הכנסת האורחים של האיש הזקן.

בפסוק כ"ב נפסקת האווירה הנינוחה של הכנסת האורחים. הפסוק מתאר אנשים מסוימים בתוך העיר כ'אנשי בליעל', והם אלה שנסובו על הבית.³² מה רוצים אותם אנשי בליעל? רצונם למלא את תאוותם ולשכב משכב זכר עם האיש הלוי. בפרשת העריות כותבת התורה: "וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו... ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא."³³ אותם אנשי בליעל היו נתונים להשפעה חזקה של תושבי ארץ כנען ולמדו מהם, עד כדי כך שרצו לבצע כמעשיהם.

האיש הזקן רוצה למנוע את המעשה החמור של משכב זכר, הוא מבין שלא יוכל למנוע מאנשי העיר לבצע את רצונם הרע, ולכן הוא מציע לתת להם את בתו הבתולה ואת הפילגש, וכך יקרה רק הרע במיעוטו.

האיש הלוי חותם את הדיון בין האיש הזקן לאותם אנשי בליעל בכך שהוא מוציא החוצה את פילגשו. ניתן לשים לב שבתחילה מתואר האיש הלוי כדואג לפילגשו ורוצה להשיבה חזרה הביתה, ולכן מגיע עד בית אביה, אך כאן אנו רואים כיצד הוא דואג רק לעצמו ומוכן למסור אותה אל אותם אנשי בליעל.

איש הלוי נהג כנראה כמקובל בימיו כאשר הוציא את הפילגש, ואכן לא גילה רגישות למה שהיא עברה. אולי הוא העדיף להתעלם ממצבה ולצאת כמה שיותר מהר מאותו מקום ארור, אבל המעשה שעשה מעיד שהוא היה מזועזע ונראה כי הוא היה אמיץ וישר בדרך ה'.

32 כן סבר הרמב"ן (בראשית י"ט, ח'), שלא כל אנשי העיר היו שותפים למעשה של אנשי הבליעל.

33 ויקרא י"ח, פסוקים ג' וכ"ב.

מסתבר שהאיש הלוי רצה שאנשי הגבעה יבואו על עונשם בגין המעשה הנפשע שהם ביצעו. הוא הרגיש את הצורך לזעזע את עם ישראל, ולכן ביצע את שביצע ובאופן המזעזע שעשה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הכנסת אורחים** - האיש הזקן מכניס את האנשים הזרים לביתו ודואג לשלומם.
2. **חיי משפחה בריאים** - חשוב לשמור על חיי משפחה בריאים וצנועים, שבהם מתקיים קשר בין איש ובין אשתו, ורק ביניהם.

הצעות להמחשות ולהרחבות

1. ניתן להרחיב ולהשוות בין פרשת סדום (בראשית פרק י"ט) לבין המתרחש בפרשת פילגש בגבעה.
2. ניתן להשתמש בתרשים זרימה להבנה מלאה של רצף האירועים.